

146

31/1935

159/1934-35

Birálatra kiadom: *el fogadom* *és* *nyelvet*
Méttságo

Dr. Boróky Ferenc

és
Dr. Idovits Anaszt

együttműv. t. tanár braknók

Debrecen, 1934. október hó 22. én.

Elfogadom!

Debrecen, 1934. okt. 24.

15.8. hely

St. Károly
p. i. dekan.

A földjársadek sava.

Heszikette:

Tóth Tibor.

Forrásmunkák.

- 1/ Balás K. : A jövedelemeloszlás főbb irányai a kapitalizmus korában. Bp. 1913.
- 2/ Bozóky F. : Közgazdaságtan. Pécs. 1934.
- 3/ Földes B. : A jövedelem elméletéhez. Közgazdasági Értekezések. Bp. 1902. II.
- 4/ Földes B. : Theorie der Einkommen und Zahlungsmachtverteilung. Wien. 1927.
- 5/ Heller F. : A jövedelmek. Közgazdasági Lexikon. 2. k. Bp. 1900.
- 6/ Magyaroschy U. : A földjörvény. Bp. 1908.
- 7/ Schuster, E. : Das Einkommen. Nürnberg. 1926.

Bewezetés.

Gazdálkodás annak a természeti szükségességnek a folyamánya, hogy létünk fenntartása materialis javak nélkül nem lehetséges. Minthogy pedig a gazdálkodás a maga helyes értelmében társadalmi kapcsolat nélkül nem gyakorolható, ez a körülmény, illetve ez ebből származó egymásrataballás felismerése az embereket mind közelebb és közelebb hozta egymáshoz, úgy hogy ma már a világgazdaság egy szerves egészet képez, melynek leg-nyitobb részei összefüggésben vannak egymással és egymás érdekében működnek.

Innen van az, hogy ha a gazdasági élet bármely terén virágzás áll be, akkor fellendülés köveli azt

a másik léten is. Ennek magyarázata abban van, hogy normális viszonyok közl a javak nagyobb arányú előállításával azok kicserélésének is gyorsabban kell mennie, ami viszont a javak megosztásának és felhasználásának nagyobb arányosságát vonja maga után.

Ugyis a termelés, a forgalom, a jövedelemelosztás és a fogyasztás egy oly egységgel képez, mely bár részben el van különítve, teljességében mégis együttesen működik. És ez a részben való elkülönítés lövénytartó társaság, amennyiben az eredményei a foglalkozásoknak arányos elosztását. Természetesen a gazdasági fejlemények képzett esetekben gazdasági válság áll be, aminek megint a fent vázolt okok következtében cirkulálni kell a gazdasági folyamat minden fázisán.

Nem elunk itt a gazdasági fejle-

és egész fahamától vázolni, csupán utalunk arra, hogy a gazdasági szervezet említett differenciálódását a munkamegosztás alakította ki döntőleg. Elegendő erre vonatkozólag felemlíteni, hogy a primitív viszonyok közt munkamegosztás nem volt, de nem is volt a mai értelemben vett gazdaság, illetve gazdaságosság sem. A munkamegosztás volt az, mely elválasztotta egymástól, helyesebben kifejezette a mezőgazdaságot és az ipart, szétválasztotta őket csak azért, hogy máriszóljék annál jobban, annál elválaszthatatlanabbul összefűzze.

A munkamegosztás legfőbb előnyökül azt lehet felhozni, hogy lehetővé tette, hogy mindenki abban a körben tevékenykedjék, mely tevékenységnek legjobban megfelel, mely őt javakkal dúsbabban és könnyebben ellátja, vagyis megélhetésével megkönnyíti, életét könnyelmesebbé teszi.

A gazdasági tevékenységeknek az összessége végülként ugyanis odairányul, hogy jövedelmet mulathasson fel. Így szolgálja a munkamegosztás a nagyobb jövedelmesség elérésének lehetőségét.

Hogy mit értsünk jövedelem alatt, erre vonatkozólag legáltalább értelemben azt mondhatjuk, hogy az nem egyéb, mint a termelt javaknak az értéke. Mindhogy azonban a termelés másnemű javaknak az elhasználásait, munka és tőkének a befektetését is feltételezi, és így a jövedelemnek az előző előzőkben a termelési költségeknek a fedezéséből van függővé léve, különbséget kell tennünk egy, tulajdonképpen nyersnek nevezhető jövedelem és a tiszta jövedelem között.

A gazdasági életben ugyanis azt

találjuk, hogy semmiféle ingyenes szolgáltatás nem
 létezik. Ha tehát a munkamegosztás révén az
 emberi tevékenység így alakul, hogy valaki esu-
 pan egy fajta jószágok az előállítására révén
 akarja mindennemű szükséglet fedezni, akkor az
 illető nyers jövedelmének, vagyis birtokának mér-
 lékét azon jószágok értéke teszi, amelyekből ő
 az általa előállított jószágokért kapott. Most,
 ha e jószágokat eredeti szarmazásukra akarjuk
 visszavezetni, azaz ha megkérjük tudni, hogy
 valakinek a gazdasági tevékenysége mennyiben
 volt eredményes: akkor a nyers jövedelem ré-
 vén kimutatott javak értékéből leszünk a
 termékkel járó fáradság értékét, valamint a
 termék fogalmán elhasznált mindenféle józsa-
 goknak az értékét is az így fennmaradó ér-
 tékbel nevezhetjük el azután hivatalos jövedelem-

nek, ami tulajdonképen nem egyéb, mint a termés
 és hozadéka. Nem kell azonban gondolni, hogy
 nemzetgazdasági értelemben kizárólagosan az a
 tevékenység az egyedül üdvös, mely kizárólag jövedel-
 met hoz, hanem igen gyakran oly foglalkozás is
 mérhetően fontossgal bír, mely magángazdasá-
 gi szempontból a fenli elemzés szerint nem mu-
 lat fel kizárólagos jövedelmét. Pl. ha egy nagy vasút-
 vállalat üzemét beszüntelné azért, mert nem hoz-
 za meg a betéje felelőlt löke a maga rendes
 piaci hozadékát, akkor sok ezer embert fosztani-
 rak meg a keresettől és lennének lökőre a fosz-
 gatom megakasztása révén. Láthatjuk, tehát,
 hogy a magán jövedelem a társas jövedelem-
 től és a nemzetjövdelemtől mindenkor szorosan
 elválasztandó.

Ami a jövedelem természetét illeti,

arra vonatkozólag azt mondhatjuk, hogy egy dina-
mikai fogalom: a gazdaságba beáramló javakat je-
lenti, amelyek a vagyon csökkenése nélkül elfo-
gaszthatók; egyúttal természetű tevékenység
eredménye, ami által megkülönböztelendő a
nem tartós forrástól eredő vagyonszáporulat-
tól: örökség, nyereség, ajándék, stb., ez utóbbi-
akat helyesen tevékenységnek nevezniük. A hozadék is
csak akkor válik jövedelemmé, ha a gazdálko-
dó személy gazdaságába befolyik.

A civilizált társadalommal főként az
jellemzi, hogy a gazdasági cselekmények megnyil-
vánulását jogi szempontból való megengedettsé-
nek bizonyos vételeme előzi meg vagy követi. A
jog által ilyenformán megadott korlátok
között kell tehát a gazdálkodó személynek
boldogulását keresnie.

Civilizált társadalomban tehát a jövedelem forrásai csak a mindenkori jogrend keretei között alakulhatnak ki. E szerint van eredeti, közvetlen és származékos, közvetett, levezetett jövedelem. Eredetiek a természetben való közvetlen részvételből fakadó jövedelmek: földjáraadék, munkabérek, lökekamat és vállalkozói nyereség.

A jövedelmi források további taglalásába kilüszöztetendők csaknem megfelelően borsájközvetek, ellenben mielőtt a földjáraadék részletes taglalásába fogoznánk, ismertetjük pár szóval a járadék lényegét.

A földjáraadék tehát jövedelmi forrás, a jövedelemelosztás felensége, alatta a különböző elméletek más-és más tényezőit tartalmazzák. Általában azonban két részzel szokták osztani és pedig az egyik részmint a földjáraadék

nem egyéb, mint a föld-tulajdonosnak a föld használatáért a birtó által fizetett ellenérték: Ez az irányzat azszal érvel, hogy a jog itt az a döntő tényező, ami eldönti a kérdést s így a jövedelemelosztás processusában kizárólagosan a tulajdonjog, illetve a birtokjog alapján kerül valakire. „A földjádék ezekre tehát a földre dolgi jog alapján a jogszabtal megillető közhatalmának a tartalmá. (Balás K.: „A jövedelemelosztás fő ágai a kapitalizmus korában” c. 117. o.)

Itt ismétnek másik csoportja azt mondja, hogy a földjádék keletkezésének az alapja a földnek kiterőbözőségében rejlik. Vagy többet terem a föld ugyanazon munka ellenében, vagy ugyanannyit terem a földet

kevésbé munkasó fogyasztási mellett. „Gak a megjelenési forma változik, helyesbben a mérték más, amellyel a föld gazdasági tevékenységének eredménye megméri. Vagy az előállított terményt mérünk s akkor a járadék terménylőbblet képeben jelenik, vagy munkával mérünk, akkor a járadék bizonyos munkasó meglakosítással egyenlő.” (Matyasovszky St.: „A földjáradék.” c. 2. o.).

É két hálásponl között morog-
nak az összes irók véleményei, hol az egyi-
ket, hol a másikat megközelítve, vagy néha
teljesen meg is egyezve a véleményekkel.
A továbbiak során ismeretlni próbáljuk
a gazdasági irodalomban kielokult főbb
elvet, illetőleg a nevezetesebb gazdasági

írók véleményét, hogy abban végül kritikai
 bírálatába bocsátkozunk ezeknek a vé-
 ményeiről s próbáljuk kifejteni azt a köz-
 vetítő felfogást, mely mellett az ellentétes nézetek
 közös nevezőre hozhatók.

Földjavadék elméletek.

Fixiókrataik.

A földjavadék csak akkor keletkezik a tulajdonos foglalkoztatásánál, amióta a fixiókrata a földet csak a keresés középpontjává. Megállapítások abban csúszhatnak ki, hogy a földművelés a legproduktívabb foglalkozási ág, mert csak ez ad emberi értéket a vett új jószágokat, míg a többi foglalkozási ág részint isz improduktív, mivel azoknak a munkája következtében előállított jószág csupán annyi értékkel bír, mint amennyi értéke van azoknak a jószágoknak, melyeket felhasználtak az új jó-

szág előállítására. A szó legteljesebb értelemben nem is új jószág ez, mert hiszen új jószágokat teremteni csak a természet tud.

Vizsgálódásaink folyamán továbbérra is rámutattak, hogy a föld, illetve a vele kapcsolatos természeti erők komplexuma többet terem, mint ami a földművelő előállítására szükséges. és ebből a többletből igyekszik a földjáradék lényegét megállapítani. Megjegyzendő, hogy ebben az időben vesz nagyobb lendületet a földrészek használati adós, olyannyira, hogy a fiziókrataék, jelesen Turgot, élesen megkülönböztetik a birtokos minál műveltető földbirtokost és a tevékenységét a földművelésben leköti földművelőt. A „classe disponible” és a „classe productive” fogalmának felállítását a tanulmányaimtól kezdve kezdtem.

Turgot tovább-mégeg a „Réflexions...“^{1.} művé-
 ben azt mondja, hogy a tulajdonos jövedelme,
 melyet haszonbér után kap, a földjének s
 az az a többlet, amellyel a föld termőereje pro-
 dukál. A haszonbérrel azt mondja, hogy az a
 földművelő a tulajdonosnak fizeti a föld
 használatáért adott engedélyért. Ezenkívül
 azonban miudat, amit a föld terem, nem
 tekintendő jövedelemnek, hanem csak a műve-
 lési költség megtérülésének. Ez utóbbiakat
 Turgot azért nem tekinti jövedelemnek s azt
 sorozza csupán a művelési költségek megté-
 rülésének fogalma alá, mert ha „a földműve-
 lés ezeket sem kapná meg, senkiben fordítóná
 vagonát is fűradozását más földjének műve-
 lésére. Hogy tehát a fixokraciának az a

^{1.} Réflexions sur la formation et distribution des richesses.

föld kisará hozadéka a földtulajdonost illeti,
nem következik, hogy a haszonbérletnek nincsen
meg a maga rendes nyeresége, hanem csapán az,
hogy a fizikálisaknál a földjadarék egyelő a
haszonbérlettel.

A földjadarék nagyságára vonat-
kozólag azonban a föld termőerején kívül be-
feljást tulajdonosnak egyéb tényeknek is. Így
kétségtelenül annak a ténynek, hogy a népesség
szaporodásával, melyet utána számszerűen ki-
emeltek, a földtulajdonosnak jutó jövedelmét
a nagyobb fokú kereslet emelni fogja.

Smith Adam földjáraadék elmélete.

Smith Adam „Vizsgálódás a nemzeti vagyonosság természetéről és okairól”² c. munkája I. k. 11. fejezetének a bevezetése a következőképen szól: „A földjáraadék, tekintve azt, mint a föld használatáért fizetett ár, természetesen a legmagasabb, mely a bér-
lő tényleges talajviszonyok mellett fizetheti képes.”
E kitételeből következő megállapításokat sürhetjük le. A földjáraadék nála is a föld használatáért fizetett ár, tehát haszonbér-
let. Felfogása tehát hasonló a fiziokratáké-
hoz, amennyiben a föld termékeiből az in-
te a bérlő nem kap többet, mint amennyi a
termelési költségek és a szokásos haszonbér-
jövédelen fedezésére szükséges. A bérleti fel-

leltek megállapításánál továbbmenőleg Smith
 azt is mondja, hogy a birtokos oda törek-
 szik, hogy a föld termékeiből ne engedjen el
 a birtokos nagyobb részt, mint ami elapó-
 ges az életre, munkabé és gazdasági esz-
 közökre. Ezért mondja ő, hogy a földjara-
 dek „legnagyobb, melyet a birtokos a legye-
 ges talajviszonyok mellett fizetni képes.”

Térdekeltségénél is a fiziciok-
 raták azon leteleböl mital ki, hogy a föld
 löböt termel, mint a ráfordított munka. Nor-
 salitkos is azt mondja: „Smith Adam
 rendszerének bölweleti alapja” c. művelés,
 hogy Smith a fiziciokratákat követi, ameny-
 nyiben a föld termelő erejére vezeti vissza a
 földjarsádeket. Smith továbbhi feltételnek a
 magántulajdönt emeli ki; míg a föld közö

tulajdonban volt, nem létezett földjáraadás, mert hiszen a föld terménye a munkásnak csak annyiban került, amennyi fáradsággal azt kezevelte. Mivelhogy azonban a magántulajdon rendszere kifejlődött, a munkásnak fizetnie kell az engedélyért, hogy a földön dolgozhassék, és ezért kellett adni a tulajdonosnak abból, amit munkájával gyűjtött. Ezen az alapon jutott el Smith ahhoz, hogy a földjáraadás tulajdonjogi, helyesebben vagyoni jogi productum. Ehhez az elméleti fejtegetéséhez gyakorlati támasztást is kapott abban a tényben, hogy Angliában a bírókok haszonbérbeadása általánosan elterjedt szokás volt. Ezt a jogi szükségességgel következetesen keresetül vették, ami abból is kitűnik, hogy a földtulajdonos jövőképében

földért, amik ennek következtében nem nagy pro-
 duktivitású, is követelhet jászadékok. Ez azonban
 valószínűleg nem lehet így, mert hiszen ilyen föld
 jászadékok nem adhat és nem is ad annak
 következtében, hogy az ilyen földeket nem veszik
 használták. Egyébként is ellentétben áll ez a
 fentebb idézett meghaladásiával, miszerint föld-
 jászadékok csak tényleges talajviszonyok mellett
 keletkezhetnek.

Munkájában továbbmenőlegesen
 is fejtegette, hogy a magántalajdon és a munka-
 megozást is alapján álló társadalomban a föld-
 termékek csak feleslegük is csak a piacon,
 csak az éson keresztül adhatuak jövedelmül.
 A jászadékok szükségük csak a csere, csak a for-
 galom révén járhat megváltásra és pedig csak
 akkor, ha az a forgalomban elérhető és mag-

sabb, mint a kismelési költségek. Ebből következőleg vonta le ő egyik fondor megállapítását, miszerint a földjársadékok tartóságára és emelkedésére vonatkozólag a népesség számának emelkedésére döntő befolyással bír. Szükségesképen erre a megállapításra kellett jönnie, abból az ellenmondásból kifolyólag, miszerint a termő föld a költségeknél többet termel, s ennek dacára a felesleg a piacon jársadékoladó áron értékesíthető. Smith itt az ellentételt sokkal hidalta át, hogy a táplálék iránt megnyitvánuló kereslet jelenleg, de még inkább a jövőre néve emelkedni fog, mert az emberek famulatlási eszközeik arányában szaporodnak.

Smith a föld termőerején kívül a munkának is tulajdonát véreget, csak hogy itt természetesen döntő tényező a föld termőereje,

ezért az élelmiszerek árában a munkabéren és a
 löke-nyereségen felül marad valami, ez a felesleg
 a jászadék, mely a tulajdonosnak jut.

A fiziókratikák teljeseen a föld
 termőerejére alapítják a jászadék keletkezését,
 Smith már a munka jeleltőségét is elismerte, te-
 hát átlucszeltek alkottak ahhoz az elméletekhez,
 melyekben a munka szerepe dominál. Smith
 munkája 1776-ban jelent meg s a következő év-
 ben James Anderson „An Inquiry into the Na-
 ture of the Corn Laws, with to the Corn Bill
 proposed for Scotland” c. munkájában a föl-
 dek különösképp termőképességéből vezette le
 a jászadékokat s ezzel mintegy előfutárja
 lett Ricardó híres elméletének.

Ricardo elmélete.

A földjáraadékra vonatkozó elmélet tudományosabb kifejtése Ricardo nevéhez fűződik. Ricardo Dávid kiváló angol nemzetgazda volt, fömüve, az 1815-ben megjelent „Principles of Political Economy and Taxation”-nak különösen a második és utolsó része tárgyalja a földjáraadék elméletét. Ricardo elméletében egy-egy eszmei alapon indul ki vizsgálatai kezdi igen alapon, lesz-e földjáraadéka, illetőleg hogy keletkezik a földjáraadéka az olyan földeknek, amelyeknek minőségében különbözég nincs és viszont. Ennek eldönlésére visszamegy a legelőkelőbb és legkedvezőbb gazdasági élethez, amikor a földek szabadok voltak, senkinek tulajdonában nem állottak. Feltekint,

hogy az első foglaltok a lehető legjobb földet
 választották, miképpen azonban az emberek
 annyira elszaporodtak, hogy egymás közelében
 jóminőségű földeket nem kaptak, kénytelnek
 voltak az első foglaltoktól elszakadni és
 távolabbi vidékeken keresni jóminőségű föld-
 deket. Csakhamar ezek is elfogtak, s így
 a földműveléssel foglalkozni akasó embe-
 reknek a rosszabb minőségű, másod-, has-
 madrendű földeket is munka alá kellett
 venni. Ekkor pedig azok, kik korábbi fog-
 laltás révén már jóminőségű földnek voltak
 a birtokaiban, előnyös ezeket a rosszabb
 minőségű föld birtokosaival szemben,

miképpen ez az állapot bekövet-
 kezett, meg kívánjuk a föld hozadékba egyelőre a
 belé fektetett munka és tőke hozadékát tenni

és a természetes is külön jövedelemből kövelet magának. És ez a kövelet igen természetes alapon nyugodott. Amennyiben bizonyos, hogy a jobb minőségű föld nagyobb termést hoz, mint a közepes, és viszonylagosan semmiképp nagyobb, mint a rossz minőségű föld. Vagyis, ha A, kinek még a jó minőségű földből is B, kinek már csak közepes minőségűből jutott, egyforma mennyiségű és minőségű löveget és munkát fektetnek be: akkor A löveget fog földjén aratni, mint B a sajátján. És az előált löveget képezi a földben rejlő természeti erőnek a hozadékát, vagyis a földjadaradékból.

„Az első lépésnél - így mond Ricardo - még nem létezik földjadarék, amennyiben még mindenütt van szabad föld. A földjadarék csak akkor is ott képződik, ahol

és amikor rosszabb minőségű földet a lakosság szaporodása folytán szintén művelés alá vonni kénytelenek. A jobb minőségű földek a rosszabbal szemben mutatkozó koradetek többlete alkotja a földjártékokot. E sorrendet alapul véve, tehát az első minőségű föld akkor kezd járulékokat hajtani, ha másodrendű földet is művelés alá vonnak, emez viszont akkor, ha a képmérték a harmadrendű föld művelését is szükségessé teszi."

Ezzel kapcsolatban kifejti a részletesebből is, hogy a különböző termékenységi földeknek különböző nagysági koradetek miképpen hat a termékek csereértékére s arra a végző következtetésre jut, hogy "a termelés nehézsége felel meg a nyers termék csereértékét s felel meg egyaránt a nyers termék azon arányát, amelyet a földbirtokosnak fizetnek. Szembetűnő tehát

hogy a termelés nehézsége kétszeresen kérvény a földbirtokoknak, először nagyobb részt kap a másodszor a jószág, amelyben fizetik, hasonlóképpen nagyobb értékű."

Amint látható tehát, a jövedék keletkezése az a különbség, mely két különböző földre fordított, egyenlő mennyiségű munka és munka között mutatkozik.

Ricardo azonban tekintettel van az Angliában élők házonbirtokadás viszonyait is vizsgálva - arra a helyzetre is, hogyha a földnek a művelését nem a tulajdonos végzi; felmerült itt előtte az a kérdés, hogy vajjon itt esetben lehet-e beszélni földjévedékről. Hogy mi itt a földjévedék, ő annak a üzletének ad kifejezést, hogy "a föld termékeinek az a része, melyet a földtulajdonosok a bérlet szerződési rész-

pusztíthatatlan erőmek - The indestructible resources of the soil - használatáért fizetnek."

Világosan kimondja azt is, hogy a földjársadékok nem szabad összekeveretni a haszonbőrrel, mert "a birtokért évenként fizetendő pénznek csak egy részét fogják a lakj eredeti és elpusztíthatatlan erőiért fizetni, a másik részt fizetni fogják azon löke használatáért, melyet a föld minőségének javítására és azon épületek emelésére fordíthatnak, melyek a termék növelésére és megőrzésére szükségesek."

Picardo is, mint előtte mások, hiszti, hogy a népesség szaporodásával a jászadékok feltétlen emelkednie kell; egyébként a földjársadékok igazságtalan elöngyök lassja, amelyek kárárt a nemzetszövedelem fogja vállalni. A nemzetszövedelemből ugyanis, ha egyesek igazságtalan

előnyhöz jutnak, mind löbbnek és löbbnek kell
elesnie.

Ami Ricardo elméletének érte-
lét illeti, némelyben tekint ugyan a problémába,
de a valóságtól elávolodik. Az ő elmélete semmi
egyéb, mint egy fikció után önálló jövedelmi cigit
választó eszményi része a földbirtok hozadéká-
nak.

A földbirtokosok járadékában
rejlő értéket Ricardo a tőke hozadékát képviselő
értékkel szemben csak némely értékeknek tekinti,
mert - mint kifejezi - jogtalan előny ez, mely
semmiel sem igazolja a társadalom gazdag sorsát.
Vagyis népeleményben Ricardo oda konkludál,
hogy a földjáradék improduktív jövedelmi nem,
amiel szemben - mint említettük - a tőke
hozadékának előnyeit helyezi előtérbe. Pedig

szulajdonképen úgy a földbirtokos jövedelme, mint a kapitalista jövedelme jogon alapul, az "elő" jogrend használja ki a jövedelemeloszlásnál mind a kellőt.

Ricardo eme nézete a földjüvedek és lékek illetőleg a szocialisták által felhasználható forrásul kedves ideáiknak ludományos formába öntésével. Sőtremagyarázva Ricardo tanait, sőt magyarázatot adtak annak, miszerint a keresési tényező működésénél egyedül a földművelő van előnyben, s oly monopoliumot élvez ebben a minőségében, mely úgy a munka, mint a tőke emberei elől el van zárva. Proudhon és társai a földbirtok szulajdonát egyenesen lopásnak minősítették.

Carey elmélete.

Ricardo tanaival szemben foglalt állást Amerika e nagylehetségű nemzetgazdászja „Die Grundlagen der Socialwissenschaft”, továbbá „The Past, Present and Future” c. által megjelent munkáiban, amelyekben Ricardónak a földjésadék keletkezésére vonatkozólag fentebb említett elméletével helyetkedett szembe. „Behatározodott tény ugyanis mondja Carey - hogy Amerika gyarmatosításánál előző a legnagyobb, de egyszersmind legkönnyebben megművelhető földekkel voltak művelés alá is csak fokozatosan kerültek át a jobb, de egyszersmind szekebben művelhető földek termőre való átalakítására. A legtermészképesebb talaj ugyanis, pl. a folyók ágya, mocsarak, stb.,

amelyeknek művelés alá vonhatása a legfejlettebb technikát és a legürsübb népességet követelik s oly lökést kell ezekbe fektetni, amelyekből a gazdasági élet legelső lépésjén még csak álmolni sem lehetett.

Ricardóval szemben azt a nézetet vallja, hogy a földbirtokok érdeke mindenben megegyezik a munkások érdekeivel s az igaz gazdasági fellendülés csak akkor következik be, ha az érdekek harmonizálás szükségességét mindenképpen felismeri. A földjáradék szeszinte nem ingyenes jutalom a földtulajdonosoknak, mert ebben csak a más elvégzett szolgálattal megkapható munkák egy részének értéke nyilvánkozik. Belátható ez könnyen, ha meggondoljuk, hogy a művelés alá nem fogott fölterületek a mai korban is a mai gazdasági viszonyok közi való emelésé

ennyi sok értékre került, könnyen belátható, hogy az erre fordított tőkék csak egy része kerül meg abban az értékben, amelyet földjadaradékok neveznek.

Lesay egyúttal kiállhat azon híres elméletét is igyekezett megcáfolni, mi szerint az emberiségek oly nagy mérvű növekedése következik be, mely a megelhető viszonyokat illuzionissá teszi, először is az ő véleménye szerint a gazdasági viszonyoknak lélektesebb kialakítása, az életmódokat mérteni irányban emelheti, amikor is egyenlő arány fog fennállani az emberiség szaporodása és az életmódok szaporodása között. De meg ahogyan Malthus is mondotta, hogy a szaporodásnak féltelmes aránya a kultura előrehaladásával felelően csökkenni fog. A földjadaradék sem mutat folyton

emelkedő tendenciát, mert hiszen még óriási kiterjedési földtek vannak kiaknálatlanul, aminek a termőné tétele a jószágok számára a gazdaságát fogja előidézni, aminek egyenes folyománya a kimálat felülemelkedése a kereslet fölé, ami végső során csak a földjadaradék rovására megy.

Prünen elmélete.

Ricardo földjáraadék tanának továbbfejlesztőjét látják sokan Prünenben. Prünen saját gazdaságában gyakorolati gazdaságtan-
 clást folytatóva építette fel földjáraadék elméletét. Híres munkája: „Der isolirte Staat in Beziehung auf Landwirtschaft und Nationalökonomie,“ 1826-ban jelent meg Rostockban. Szerinte a földjáraadék az, amit a talaj magában véve az emberi munkától függetlenül ad. De nem csupán a talaj minőségét vizsgálja a járaadék oka gyanánt, hanem be kellifje elvételebe a szállítási költségek szempontját is. Ék-
 kent Prünennél a földbirtokosnak a legyeseke-
 piadóé való távollága egyik döntő tényező a járaadék tekintetében: „Die Landrente eines

Gutes entspringt also aus dem Vorzug, den es vor dem - durch seine Lage, oder durch seinen Boden - schlechtesten Gute, - welches zur Befriedigung des Bedarfs noch Produkte hervorbringen muss, - besitzt.

Thünen tulajdonképen kétféle földjáraadékokat különböztet meg, egyik a tulajjáraadék (Landrente), másik a birtokjáraadék (Güterrente). Ezzel alatt érti magát a földnek a termőképességét. A landrenta-ból hiányzik mindannak a befektetésnek (épületek, kertések, stb.) kamata, ami a földlő elválasztható. A Güterrentében együtt van a tulajjáraadéka és az épületek, kertések, stb. kamata is. A kesülő körözt a határt megvonni nem lehet, amit tetéz az a körülmény is, hogy a tulajjáraadékban minsem benne az olyan befektetések kamatából semmi, mint

pl. az épületek: halott a dologi jog szerint az épületek a földről el nem választhatók tárgyaink sérelme nélkül, ~~de~~ ezek a föld alkatrészei, tehát a föld jogi sorában oszloznak.

Utszigelett államában ugyan városi államot állít elméletébe, melynek középportájába van a fogyasztó piac s a szállító, minthogy semmi más közbédés eszélő nincs, kényesen kötlenik. A fogyasztó központ körül helyezkednek el az egyes mezőgazdasági művelési körök, csak az u. n. Künen-félé körök.

A legkülső körön belül kesülnék el a uerő.-erdőgazdaság, míg a piachoz legközelebb, a legintenzívebb művelési ágak. A piacra csak azok a földtermékek jutnak el, amelyek az odaszállítási költségeit megbiroják. Ámennyen tehát a földtermékek nem szállíthatók el többé a fogyasztó

piacra a szállítási költségek miatt, ott földjára-
radék sem lesz többé.

Ricardoval szemben kimutatható
igyekezett, hogy a földekre felvett és termékenység
szempontjából való teljes egyenlősége mellett is van
földjáraadék akkor, ha műveletlen földet ingyen
szerezni nem lehet. Észinté ugyanis új körülmé-
nyek között a földjáraadék annak a körülmények-
nek a következménye, hogy a munka nem vehet mű-
velés alá ingyen rendelkezésre álló földet; lo-
vábbá, hogy ennek folytán a termésketes munka-
bé és a valódi munkabé közt előálló különbsé-
get hozza létre a járaadéknál, és a földjáraadék a
munkás termésketes keresményének egy része.

Thünen továbbmenőleg a munka
és annak eredménye közötti összefüggést is vis-
gátat tárgyává teszi és ezt kapcsolatba hozza

a földjénadék emelkedésével, illetőleg csökkenésével. Ricardo korában a klasszikus angol gazdaságtan a. n. természetes munkabért ismer, mely a munka ellátásához szükséges élelmi, ruházati és egyéb cikkek összességével egyenlő. Műn munkájában ezzel szemben a munkabért egyenlő a munkás ellátására szükséges élelmi és a munka eredmény mértani közepesarányával. Ha a munkabért Ricardo szerint vesszük, emelkedés csak akkor állhat be, ha munka utáni kereslet nagyobb, mint a kínálat, ami ismét csak a földek szaporodása mellett állhat be. A Műn szerinti munkabért azonban a jénadékat fogja emelni vagy csökkenteni, aszerint, ami az arány a munkásra nézve kedvező vagy kedvezőtlen. A föld réséből származó jénadéka azonban a munkabért változása nem gyakorolhat befolyást, de minthogy a természetnél munkán

kivül egyéb tényszerű is befolyást gyakorol - a tőke -, a földjáraadékokban benne van löbbi-kevebé a földre fordított munka eredménye is.

Szünnének az a gondolatok, hogy a munkás jövedelme arányban álljon az általa végzett munka eredményével, mindezzelbe csökkeni a tőke és a földbirtokos jövedelmét, azonban a földjáraadékok teljes megszüntetése nem következhet be, mert a munkabéi emelkedett hatása csak az izolált társadalomban van meg.

Rodbertus elmélete.

Rodbertus, mint Carey is, bírálat alá veszi Ricardo elméletét és az európai viszonyokra vonatkozólag ugyanazon megállapításokra jut, mint Carey az amerikai földbirtok viszonyokra vonatkozólag. Fő műve: „Das Kapital. Vierter sozialer Brief an von Kirchmann.” Míg Ricardo kizárja a földek költségszerűségétől veszi le a jövedelmet, addig Rodbertus szerint akkor is van jövedelem, ha egészen egyforma minőségű és fekvésű földekből álló izolált állományt képzelünk el, mert a jövedelem oka az, hogy a termőföld maga nem állítható elő munkával. Míg az ipari termékekkel le kell számolni a nyers termény értéket (Materialwert), addig az értékesítéssel

az a félk elmarad, s ennél fogva az östermelei
 költségei ennyivel alacsonyabbak az ipari tes-
 melei költségeinél. „Für Beleuchtung der so-
 cialen Frage“ és „Dritter Brief von Kirch-
 mann“ c. műveiben azt mondja, hogy a
 földjáromék oka az a különbség, mely „nyers
 termény (Rohprodukt) és az ipari termény (Fab-
 rikationsprodukt) termelési költsége közl elő-
 áll, akkor, ha mindeketlőt munkával (Kost-
 arbeits) mérjük.“

Ricardo azon kikötést, misze-
 rint a földtulajdonos jövedelmé igazságlatlan
 stóy, az általa követelt elveknek igazolásául
 véve, oda mondónlja, hogy ha a magán-tulajdon
 eltöröljük s a föld és a tőke kollektív tulajdon-
 ba mennek át, akkor a járomék az igazsá-
 gé lesz, mely azáltal megvinnék a jogtalanság

forrásává lenni. Tovább szöveked a gondolatot, arra a meggyőződésre jut, hogy a munkának a szerepét a keresetével nem értékelik annyira, mint azt megérdemelné, így a mai társadalomban a járadék nem a végzett munka, hanem a föld és tőke-tulajdon alapján oszlik el. Pedig a járadék nem a föld és a tőke-tulajdon, vagy a földben és a tőkében rejlő erő eredménye, hanem ugyanazon munkások munkájának a gyümölcse, akiket a munkabérről és a létfenntartási minimummal elégít ki a mai társadalom.

A járadékokat ismételtén a társadalom keresetéből és a társadalmi jövedelemből osztásból igyekszik meggyarapítani. A jövedelemből való osztásnak szinte egyaránt megvannak a társadalmi és gazdasági szempontjai. Gazdasági

szempontból a eszeforgalom a földnek, a tőke-
nek és a munkának egyaránt juttat a javak-
ból. Társadalmi szempontból azonban nem igaz-
ságosan történik a részesedés, amiért az oka a
mai jövedelmelosztás rendjében van, ami lehe-
tővé teszi, hogy a munkáértől az "őket megillető"
részt elrabolják. A tőke tulajdonost és a földtulaj-
donost egyaránt improduktív elemnek tartja,
és hogy mégis ez az improduktív elem öl meg
nem illető juttatásban részesül, annak oka
a mai jogrendszerben "keszencő", mely mindenképp
a hatalmon lévő osztályok érdekeit tartja szem-
előtt. Pedig ha a gazdasági törvények szerint történ-
ne a jövedelmelosztás, akkor a munkás meg-
kapná az "őket illető" részt. Ebben az esetben kör-
ben egészen odáig megy el, hogy mindent a
munka teremt és a termésvetés csak az oka, hogy

a munkás kárhoz meg minden jövedelmét.

A Roelberlus-féle földjáraadéknak tehát olyan jövedelem, melynek földbirtokos részére az ő földtulajdonából másuttal való gazdasági hatalom ad meg.

Roelberlus ezen részével teljesen szociális munkát végálatában áll. Azt hirdette, hogy a termelési tényezők kollektív tulajdonbajukban a földjáraadékok az egyéni részre megcsüntelnek. Csak hogy ez egy izolált társadalomban sem volna megvalósítható? Minthogy azonban az összes embereket egyetlen társadalomba foglalni nem lehet s minthogy külföldi társadalmak részvételük esere után oly jószágot megvásárolás, amiket saját területükön nem állíthatnak elő, az s az emberekben rejte külföldi részvételük következőben a járaadékok nem lehet megcsüntelni.

Henry George elmélete.

A Podbeslus által megkeresett nyomon halad az amerikai Henry George is, „Progress and poverty” c. munkájában erős elméleti támasztást nyújt a földtulajdon és a jásadék ellen. Jásadék alatt ő egyedül a földjásadékot érti, általában elfogadja Ricardo jásadék elméletét; továbbá köve Ricardo gondolatát, a földjásadékot igazán glabán jövedelmének tartja; s ebben különbözik a kapitalista Ricardótól, ezenkívül a magántulajdon és a tőke is. A földjásadék növekedésével csökken a munkabérs is a tőkebevonat: ... the law of interest is this: The relation between wages and interest is determined by the average power of increase which attaches to capital from its use in

reproductive modes. As rent arises, interest will fall as wages fall, or will be determined by the margin of cultivation. A munkabéreknek ez a csökkenése nyomorhoz vezet. „A jüvek egyenlőtlen megoszlását, a modern civilizáció átlát és veszedelmét a föld magán tulajdoni intézményére” vezeli vissza s ez a baj csak úgy látható el, ha a teljes munkáhozadók kivételére emeljük a munkabéreket, ezt pedig követni kell a magán tulajdon megsemmisítése és a földnek közbirtokba való vétele.

Ez azonban nem valószínűsíthető meg, mert hiszen az egész társadalmi rend rovására menné ez, de nincs is szükség rá, mert van más mód is erre: „... amit én legegyszerűbb és feltétlen győgszerként ajánlok, mely emeli a béreket, növeli a tőke hozadékát, kiűzi a pau-

periemust, elűzi a nyomort s amely jutekharzó
 foglalkozástól juttatja majd mindazokat, akik
 dolgozni akarnak és szabad érvényesülésre
 kerül nyújt az ember tehetségeinek, az a gyógy-
 rás, mely csökkenti a bünt, növeli az eszéle-
 séget, izlést, értelemiséget, megfizetlogatja a köz-
 igazgatást és emelkedettebb színvonalra emeli
 a civilizációt, az a gyógyító eszköz nem más,
 mint a földjésadek kisajátítása adóztatás ut-
 ján." A földjésadek névvel George a Ricar-
 do-fék tékl alapján kalóvizza meg. Tehát
 George szerint is a földjésadek az a külvölvés,
 mely egyenlő munka és tékl ráfordítás mellett
 a művelés alá vett legnagyobb föld és a többi föld-
 dek hozama közt mutatkozik.

Mint említettük, a földtulajdonosok
 előnyökből kevesetben külső fel a munkánál, sőt

még a kapitalistáknál is, mert hiszen a földke-
 rüklést tulajdonba vétele arra kényszeríti a tulajdo-
 nosot, hogy a munka és a tőke által azon a föld-
 dőn termelt jószágokból mindent magának
 tartsa meg, amivel a tőke és a legrossabb föld-
 dőn alkalmazott munka és tőke eredményét
 felülmúlja. Ezzel természetesen ebből azt a követ-
 keztetést vonja le, hogy a munkabért és a tőkeka-
 malat nem a munka és a tőke tényleges eredménye
 határozza meg, hanem az, ami a földjárságok
 birtokosa után megmarad. Ennek eredménye
 az lesz, hogy a földjárságok folytán eszékeltői
 jog is így elcsúszja a munka jogos jutalmát.

E következtetések mellett ott arra,
 amit felelősen már kiemeltünk, hogy a földjársá-
 gokat ki kell sajátítani a köz számára.

Egyéb földjáraadék-elméletek.

Az újabb gazdasági irodalom is gazdag földjáraadék-elméletekben, sőt, magy. részről a socialista írók részéről. Itt-ahol ugyanaz a felfogás a socialista írónak, miútolami volt Rodbertusé, tekintve, hogy ő egyike volt a leglelküdtudósabb socialista írónak, s így kortársainak a földjáraadékról vonatkozó elméletei semmi újat nem mondának s így elmel-
 löshetők. Az újabb írók közül megemlítsendő a német Oppenheimer. Ő azonban szemelvésséivel ellentétben kapitalizmus helyett a földbirtokos osztályt támadja: „A római földtulajdon jog alapján alapfeltétel a földjáraadéknak. Itt azonban a kezdetleges földbirtokelválas. A legvégülök, a prima causa, amelyet kinyomozhatunk, a

gazdaságon kívül álló hatalom, terménelogiám-
nak az a politikai eszköze, mely évszázadok előtt
államainkat alapította." Tovább menőleg azt mond-
ja, hogy a földjásadéki vha a földek különböző
termékenységében, illetőleg az állatok termelt ha-
zadék különbözőségében keresendő. Magában véve
azonban ez még nem ad jásadékok, ehhez kell még
a földművelői munkás, kinek munkaszerejét a termelésre
kiakutzzák.

Hobson: „The Industrial System”
c. művében a földjásadékok termelési áldozatakat
fogja fel. A jásadék legkisebb mértékét a művelés
hatalmát levő földek legnagyobbika szolgáltatja.

Az újabb írók közül az orvosiak is-
kolóhoz tartozók szerint u. n. abszolút földjásadé-
ka minden földnek van, még a viszonylagos (rela-
tív) jásadék a földnek termelésre jelentős túlszere-

dorságaiból: a különböző termékegyéből, a munka és a tőke legjobb kombinációjából, vagy a piacok való fekvéséből escl.

Simondi: „Nouveaux Principes d'Économie politique” c. művében Ricardo az angol bérleti viszonyokat általánosította az elméletében, holott azt kelve mondani, hogy ez a földkeresgél csak az esztek 1% ára találó. Egyéb-ként Smith követője.

Földes szetiml: földjásadék nem szükségessien mulathozik mintenik, hol a természet közreműködik, hanem csak ott, hol a közleműködés különbözet mulat. E különbözet ugyanis nem kényszerű jelenőség, e különbözet termény többletben, vagy munkaegytakarításban jelentkezik ár-alakulás nélkül is. Ha tehát ez a különbözet az

alapja a járuléknak, akkor az elszigetelt ma-
gángazdaságban is van járadék. (Járadalmi gas-
ztárságban. 7. b.).

Már szólottunk Baki és Matyasoo-
sky földjáradekora vonatkozó elvéteiről.

Heller Sarkas a földjáradeket ille-
tőleg az orvák iskolához sorozható?

Böhm-Bawerk szerint a földjáradék
nem más, mint a tartó javakból való tőkekamat-
nak egy külsőleges esete.

A határérték-elvület képviselőiben
Wieser is foglalkozik a földjáradék kérdésével. Szerin-
te a földjáradék oka abban keresendő, hogy min-
den adott korban a művelhető föld általában,
vagy a megművelhető technikai, közlekedési viszonyai,
stb. miatt többnyire korlátolt mértékben áll az emberek
rendelkezésére. E korlátolt mennyiség pedig az érték

és jövedelmek keletkezésére, az egyes földek közli minőség-
beli különbségek nélkül is. /Der natürliche Wert. Wien.
1889./

Adolphe Landry: jövedelmek alatti
lastó jövedelmet ért, melyet az arra jogosult
szabályosan hűz, anélkül, hogy annak elérése utá-
gell munkára vagy erőfeszítésre volna szükség.

H. Amann, Cassel szerint a földjör-
radék egyaránt a föld átengedésének az ára, nagy-
sága a földek különböző termelékenységétől függ.

Irving Fisher: „The Nature of Capi-
tal and Income” c. művében a földjöradékok előny-
nek tekinteli fel, amelynek fogva alacsonyabb tud ter-
melői vagy drágább tud eladni másoknál.

Összefoglalás.

A nevezetesebb földjásadek elvételek azt vizsgálják, mi a földjásadek okozója, jogos jövedelmei és a mit annak a körvényei. Sőt a különböző vélemények annyira nem egyezők, ennek okát abban kell kerennünk, hogy különbözőképpen értékelik a földjásadek kifejezést s legelőbbször pusztán a földmaggészaráttá válnak a vélemények. Ezerkivül döntő befolyással van az a körülmény, hogy az egyik különböző világnézetben éltek s az a körülmény rányonja bélyegét elvételeikre is. A fiziokraták a földművelés szabadoága érdekében léptek fel a mindent elnyomó colbertianus ellen. Smith is az ipar és kereskedelmet dicsérelő rendszer ellen alkotta meg theóriáját. Ekkor Anglia még földművelés

állam volt, az ipar és kereskedelem még csak fejlődésben volt s érthető, hogy nem jó szemmel nézte a földbirtokos osztály a többi osztályok hatalomra emelkedését. Lassanként azonban felülkerelkedett az ipar s ez a körülmény rányomta bélyegét kora felfogására. Ricardo más a földjáraadékok többi osztály terhének mondja s egyenesen a nemzeti jóléte megkérőztetésének nevezi. Sőt ugyanazt kijelentésként mondja Ricardo, mint a fiziokratáknál, csak hogy fordított értelemben. Ricardo a földet és a munkát díjazza, viszont Süsser ugyanazt magyaráztatja a termésselől. Ricardo más jelentőséget tulajdonított a munkának, mégis a földet helyezte előtérbe, amit bizonyít az az élelmiszer-állomány, amelyben a szociális iskola részesültek. Egyébként azonban felhívni kell arra, hogy Ricardo kijelentéseit a földjáraadékok illetően, Rodbertus

egyenesen elutajdonításnak reverzi azt a munkástól; szemint a földjéradék munka eredményéből elutajdonított érték. Hasonló gondolata vezetett George-t is, amikor egyenesen a földjéradék kisajátítását javasolja.

Látnuk ereklőbb, hogy mindenik itó a földjéradék eluileket saját politikai felfogásával kapcsolta össze. A fiziológusok, Smith, a földműves osztály jogosultságát vitatja, Ricardo viszont a tőkés és vállalkozó fontosságát és közérdekei működését hangsúlyozza. Rodbertus és George szemint végül csak a munka és valamit, a munkásosztály tartja el az egész társadalmat, a többiek csak élődnek.

Ami most már a tulajdonképeni járadékeluileket illeti, a bevezetésünkben felvett két határozathoz viszonyítva, a következőket láthatjuk.

A fizikokratáknál tulajdonképeni jászadek elvület
 nincs. A föld termőerejét tekintik jászadek képsőnek,
 de nem mondják ki expressis verbis, hogy csak
 akkor van földjászadek, ha a tulajdonos haszonbérbe
 adja a földjét, vagy akkor is, ha saját maga
 műveli azt. É kitételek a „földtulajdonos da-
 cára annak, hogy sok esetben maga nem műve-
 li a földet, mégis megél, épen mest felelőse van,
 egyáltalában nem mondhatjuk, hogy el döndítke
 a felelő kisével.

Smithnél a földjászadek egyenlő a
 haszonbérrel, ő ugyan gyakorlatból veszi a föld-
 jászadek fogalmát.

Ricardónál sem tűnik ki pontosan,
 hogyan áll ez a kisével. Mindenesetre az a kitétel:
 a földjászadek az az ellenértékgáltatás, melyet a
 föld tulajdonosának a föld eredeti és elpusztít-

hatatlan erőinek használatáért fizetnek, haszon-
bírleti teóriát látszik kidomborítani. Ellenben,
ahogy magyarázza a jászadék keletkezését, ezzel
vagy az akarja kifejezni, hogy akkor is van
földjászadék, mikor a földtulajdonos saját maga
műveli földjét, vagy pedig egyáltalán nem fog-
lalt állást e kérdésről illetőleg.

Robbeslus fölébírlo helyett egyene-
sen munkáról beszél, s arra a kizsákmányolást
szeli ki, amiből kikétszik, hogy földjászadék el-
méletének a megírására csupán politikai, eszméi
momentumok irányítottak, s nem a kérdés tudományos
el döntése volt előtte a cél.

Henry George-nál határozottan
haszonbírleti felfogást kell felidézni. Ő egye-
nesen a munka nélkül jövővelmet szedő föld-
tulajdonosok támadója.

Tehát halározott állásfoglalást a
 tekintetben nem találnok, i. e. hogy mikor van föld-
 járadék. É kérdés, azt mondhatjuk, csak a leg-
 újabb időben került fel, amikor is a vélemények
 összekuszáltságából végre tisztázni akarták
 a kérdést. Ami azt a véleményt illeti, hogy akkor
 is van földjáradék, sőt először akkor van, ha
 a tulajdonos saját maga műveli földjét, erre oo-
 nathozólag azt mondhatjuk, hogy kissé öltözkö-
 nem érvényesülhet ez az álláspont, mert hiszen az
 így álláspont a jogi kiterjesztési vizsgálódási köré-
 ből is a járadék nem jövedelemjellegűségétől
 jelentkezik, hanem pusztán tényismeretiségtől.
 Minthogy azonban azt, hogy a földadta erre kis-
 ta hozadék kinek jövedelmét alkotja, mindig a
 jogrend szabályozza, a föld hozadékát csak a
 jog teheti jövedelemjellegű kategóriába, vagyis

földjára adékka'. Aronban tárgyaból értelemben járadel-
nek kell vennünk ezt is, ha járadelnek vesünk
mindeu olyan jövedeleket, mely nem kizárólag mun-
ka vagy szolgáltatás címen kárat vatakir. E címen
aronban csak akkor lesz belöle járadel, ha a
nyers hozadék piacra felkötve csere forgalomban tár-
gyává válik. Ehhez más az objektív tényezőknél
kivül subjektív magatartás is szükséges, kisebb
nagyobb lelkesség, élelmesség, sőtval bizonyos
fokú vállalkozási tevékenység s ebben a minőség-
ben keletkezik járadelkessü jövedelem a földjét
maga művelő tulajdonos számára. Elsősorban ké-
relt a haszonbérlet által a föld tulajdonosának
nyújtott szolgáltatás képezi a földjáradelket.

Felmerülhet most más az a ké-
relt is, hogy a járadelket mindeu ehysé-e a
földtulajdonos, avagy egy része a bérletnél ma-

rad-e. Gondoljunk csak arra az esetre, hogy a rendelkezés jóval nagyobb termést hoz a föld, amikor is a nagyobb hozadék kifizetését nem lehet a befektetett tőkével vagy munkássóval megvásárolni, hanem kívülről a természeti viszonyokból. A földtulajdonos most is ugyanannyi bért kap, mint máskor, ellenben a bérbe valójában itt járadekhoz jut, más természetesen a felelős vállalkozó után. Az ilyenforma kifizetés is, hogy a hasznosításnak a földjáradekhoz szükséges kifizetésnek kell lenni, mert eltekintve ezektől a föld bérbe nem volna vehető, hiszen ezt a mértéket igazolja, vagyis hogy rendszeres kifizetések között is a hasznosításból marad a földjáradek egy része.

Összegezve az elmondottakat, azt mondhatjuk tehát, hogy mind a két esetben

van járadék, akár saját maga műveli a földjét
 akár pedig haszonbírbe adja azt. Mindeket eset-
 len ugyanis nem a hozadék különbözésben van
 a földjáradék, hanem a járadék áralakulás je-
 leuwége. Az áralakulástól függ ugyanis, hogy az
 a különbözés, ami a befektetett tőkére és mun-
 kára kívül a tulajdonost illeti, megmarad-e,
 tekintettel a piaci viszonyokra. A közgazdaság mai
 elhúlételeben a földjáradéknak csak így van érte-
 lés, másképp az érték és ártékkel nem egyez-
 tetthető össze. A földjáradék, mint bármely más
 járadék oly különbözés, mely a földbirtokos
 vagy a birtokos termények árában kap, ha aró-
 kat a termelés haladásával növekedésével olcsóbban
 tudja előállítani. És a földjáradék tekintésén
 és alakulásán egészen a föld terményeinek áralaku-
 lásától függ.

A járadék nagyságára vonatkozólag két a piaci viszonyok a határozk. Ha keres-
 let egyáltalában nincs, akkor járadék semmi eset-
 ben sem lehet. Smithnek és Lászlának véleménye,
 hogy a földjádék folyton emelkedni fog, nem követ-
 kezett be annak Utiére, hogy a lakosság azóta
 már telmesen megnövekedett. Ennek oka az, hogy
 a kötelekedeni viszonyok miatt olyan területek nyit-
 lak meg a piacok számára, amelyek az időjében
 primitív kötelekedeni viszonyok miatt szóba so-
 jöhettek, s így a földjádék csökkent. És a
 körülmény is azt igazolja, hogy a járadék keletke-
 zése aránytalanul kevés, úgy a haszonbérbeadóra,
 mint a földjél saját maga művelőre nézve.